
Polski Instytut Socjologiczny 1939-1946

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 9/1-4, 415-418

1947

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z DZIAŁALNOŚCI OŚRODKÓW SOCJOLOGICZNYCH

Z DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO INSTYTUTU SOCJOLOGICZNEGO

Posiedzenie Rady Naukowej Polskiego Instytutu Socjologicznego

29—30.III.1947 r.

W dniach 29—30 marca 1947 r. odbyła się w Łodzi pierwsza po wojnie narada profesorów i docentów socjologii w Polsce, zwołana przez Zarząd Polskiego Instytutu Socjologicznego. W naradzie wzięli udział: Dr Jan St. Bystroń, prof. U. W., Dr Józef Chałasiński, prof. U. Ł., Dr Stanisław Ossowski, prof. U. W., Dr Paweł Rybicki, Docent U. J.¹⁾, Dr Jan Szczepański, wykł. U. Ł.²⁾, Dr Tadeusz Szczurkiewicz, prof. U. im. Kopernika w Toruniu³⁾, Dr Czesław Znamierowski, prof. U. P. Nieobecni byli: Dr Nina Assorodobraj, wykł. U. Ł., Dr Kazimierz Dobrowolski, prof. U. J., Ks Dr Franciszek Mirek, doc. U. P.

Na porządku dziennym znajdowały się sprawy organizacyjne Polskiego Instytutu Socjologicznego oraz sprawa studiów socjologicznych na uniwersytetach polskich.

W wyniku narady ukonstytuowała się Rada Naukowa Polskiego Instytutu Socjologicznego, do której weszli wszyscy profesorowie i docenci socjologii, jacy w chwili obecnej są na uniwersytetach polskich, oraz socjologowie wchodzący w skład dotychczasowego Zarządu Instytutu. W skład Rady Naukowej P.I.S. wchodzi więc: N. Assorodobraj, J. St. Bystroń, J. Chałasiński, K. Dobrowolski, Fr. Mirek, St. Ossowski, P. Rybicki, J. Szczepański, T. Szczurkiewicz, Cz. Znamierowski. Na Przewodniczącą Rady Naukowej wybrano Dr Czesława Znamierowskiego, prof. U. P.

Rada Naukowa wybrała nowy zarząd tymczasowy P.I.S., w skład którego wszedł Dr Józef Chałasiński, prof. U. Ł. — jako dyrektor P.I.S., oraz Dr Marian Serejski, prof. U. Ł. i Dr Jan Szczepański, wykł. U. Ł. — jako członkowie Zarządu.

W wyniku obrad Rady Naukowej P.I.S. wysłany został memoriał do Rady Szkół Wyższych przy Prezydium Rady Ministrów w sprawie organizacji studiów socjologicznych na uniwersytetach polskich. Tekst memoriału podajemy na str.

Polski Instytut Socjologiczny

1939 — 1946

Na naradzie profesorów i docentów socjologii, jaka odbyła się w Łodzi dnia 29—30.III.1947 r., Prof: Dr Józef Chałasiński, tymczasowy Dyrektor P.I.S: złożył sprawozdanie z działalności Instytutu w czasie wojny i okupacji, oraz

1) Ostatnio docent Rybicki objął katedrę socjologii na Uniwersytecie Wrocławskim.

2) Od r. akad. 1947/48 Dr Jan Szczepański jest zast. profesora na Uniw. Łódzkim.

3) Ostatnio Prof. Szczurkiewicz przeszedł na katedrę socjologii na Uniwersytet Poznański.

w czasie pierwszych dwóch lat odbudowy kraju. Według tego sprawozdania losy i działalność Instytutu w wymienionym okresie przedstawiały się jak następuje:

Od wybuchu wojny do końca 1941 r. P.I.S. nie przejawiał żadnej działalności. Ożywienie działalności wiąże się z powrotem do Warszawy Prof. Prof. Chałasińskiego i Ossowskiego. W 1942 r. Polski Instytut Socjologiczny wznowił swoją działalność z inicjatywy Prof. Ossowskiego i odtąd funkcjonował konspiracyjnie. Zarząd Instytutu stanowili: Chałasiński jako Dyrektor, a Obrębski, Ossowski i Rychliński jako członkowie. Na podkreślenie zasługuje, że w tym okresie członkiem Zarządu organizacyjnie najbardziej aktywnym, któremu Instytut zawdzięcza skupienie grona dawnych i nowych pracowników, był Prof. Ossowski.

Działalność Instytutu w tym okresie polega na subwencjonowaniu prac socjologicznych, zgłoszonych do Instytutu, przez stałe zasiłki miesięczne, oraz kierowanie pracami naukowymi młodszych socjologów. Z zasiłków korzystali: J. St. Bystrzeński, J. Chałasiński, J. Obrębski, St. Ossowski, T. Szczurkiewicz, a z młodszych pracowników: Mgr Kr. Duda-Dziewierz, Mgr Witold Kula, Mgr St. Żółkiewski, Dr Sawa Friedman (Nowiński), Mgr Stefan Nowakowski, Mgr J. Wojtyniak.

Materiały i opracowania zgromadzone w tym czasie przez Instytut przeważnie uległy zniszczeniu w czasie powstania.

Na podkreślenie zasługuje, że część biblioteki Instytutu, oraz część archiwum została z wielką pieczołowitością zabezpieczona przez Dr Obrębskiego. Dr Józef Obrębski ocalił te książki i zbiory najpierw w 1939—40 r., a następnie w okresie powstania w 1944 r. Obecnie znajdują się one w bibliotece i zbiorach centrali P.I.S. w Łodzi.

W październiku 1944 r. Prof. Chałasiński przyjechał do Lublina z Kobylki pod Warszawą. Lubelski zespół Polskiego Instytutu Socjologicznego składał się z następujących osób: Prof. Dr Józef Chałasiński, Mgr Kr. Duda-Dziewierz, Mgr St. Nowakowski, Mgr Stanisław Kowalski. W styczniu 1945 nawiązały został kontakt z Dr Józefem Obrębskim. W okresie lubelskim Instytut zainicjował zbieranie materiałów do metod akcji wysiedleńczej, prowadzonej przez Niemców na terytorium Polski.

W kwietniu 1945 r. lubelski zespół socjologiczny, powiększony o Prof. Dr St. Ossowskiego, przeniósł się do Łodzi, gdzie zorganizowana została tymczasowa centrala P.I.S. funkcjonująca dotychczas. W okresie sprawozdawczym łódzkim, jako tymczasowy zarząd, faktycznie funkcjonowało następujące grono osób: Prof. Dr Józef Chałasiński, jako dyrektor, Prof. Dr Stanisław Ossowski, Dr Nina Assorodobraj i Dr Jan Szczepański, jako członkowie. Początkowo, do wyjazdu za granicę, do grona tego należał także Prof. Dr Józef Obrębski.

W Łodzi zorganizowano bibliotekę centralną P.I.S., liczącą obecnie około 5000 pozycji, centralne archiwum materiałów, oraz centralny sekretariat Instytutu. W ciągu roku 1945 centrala łódzka nawiązała kontakt z oddziałem poznańskim.

W 1945 r. Polski Instytut Socjologiczny wydał na powielaczu dla wewnętrznych potrzeb pedagogicznych przekład francuskiego podręcznika socjologii A. Cuvilliera „Wprowadzenie do socjologii“. Przekładu dokonał Dr Tadeusz Żebrowski, a polskim materiałem uzupełnił J. Chałasiński. Obecnie książka ta ukaże się w wydawnictwie „Książka“, z przedmową J. Chałasińskiego.

W ciągu 1946 r. centrala P.I.S. w Łodzi wznowiła wydawnictwo „Przeglądu Socjologicznego“. W skład redakcji weszli: prof. Chałasiński, jako redaktor naczelny, Dr Jan Szczepański — redaktor odpowiedzialny, Mgr Krystyna Duda-Dziewierz, jako sekretarz redakcji. W skład komitetu redakcyjnego weszli: Dr Nina Assorodobraj, Prof. Dr Jan St. Bystron, Doc. Dr Józef Obrębski, Prof. Dr Stanisław Ossowski, i Prof. Dr Florian Znaniecki. Poza tym rozpoczęto wydawnictwo serii pt. „Prace Polskiego Instytutu Socjologicznego: Studium problemów chłopskich i robotniczych“. W serii tej, wydawanej przez „Czytelnika“, ukazała się praca J. Chałasińskiego „Społeczna genealogia inteligencji polskiej“ oraz Stanisława Śreniowskiego „Dzieje chłopów w Polsce“ (z przedmową J. Chałasińskiego). Cykl ten pomyślany jest jako dyskusyjny. Osobno ukazała się w tym okresie książka Dr Niny Assorodobraj „Początki klasy robotniczej“, wydana przez „Czytelnika“ z przedmową Prof. Dr J. Chałasińskiego.

Stały płatny personel Instytutu liczył 7 osób¹⁾, w tym 4 starszych pracowników naukowych (Dr Nina Assorodobraj, Dr Stanisław Kowalski, Dr Jan Szczepański, Mgr Krystyna Duda-Dziewierz) i 3 młodszych (Jan Lutyński, Antonina Kłoskowska i Wacław Piotrowski). Część tych pracowników była zatrudniona równocześnie w Instytucie Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego. Poza tym prace naukowe wykonywane były na drodze subwencjonowania.

Zarówno Dyrektor P.I.S. jak i członkowie Zarządu, jak również naczelny Redaktor „Przeglądu Socjologicznego“ pełnią swoje funkcje bezpłatnie.

W roku 1946 Polski Instytut Socjologiczny wydatkował na różne koszty, związane ze swoją działalnością, ogółem w zaokrągleniu 925 tys. złotych. Z tej kwoty największą pozycję stanowią koszty wydania „Przeglądu Socjologicznego“ t. VIII. 1946 — 400 tys. zł. Inne pozycje wyniosły: uposażenie stałego personelu Instytutu 153 tys. zł, czyli miesięcznie przeciętnie 13 tys. zł; biblioteka 121 tys. zł, czyli miesięcznie 10 tys. zł; badania naukowe 115 tys. zł, czyli miesięcznie 10 tys. zł; umeblowanie 44 tys. zł; utrzymanie lokalu 66 tys. zł — miesięcznie 5.500 zł; kancelaria — 29 tys. zł, czyli miesięcznie 2.500 zł; różne — 3.000 zł.

W okresie lubelskim P.I.S. korzystał z subwencji Resortu Oświaty Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, a następnie z subwencji Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty.

Prof. Chałasiński podkreślił, że mimo bardzo ciężkie warunki, Instytut może się poszczycić poważnym dorobkiem w zakresie zorganizowania centralnego sekretariatu, biblioteki i archiwum, wznowienia wydawnictw

1) Stan z 1946 r., pod względem osobowym zmieniał się.

Instytutu, stworzenia ośrodka odczytowego i dyskusyjnego, skupienia licznego grona młodych sił naukowych. W ciągu okresu sprawozdawczego Instytut zdobył sobie reputację instytucji naukowej, poważnej, reprezentującej wszystkie kierunki socjologii w Polsce i skupiającej wszystkich socjologów polskich.

Zebrania naukowo-dyskusyjne w Polskim Instytucie Socjologicznym w Łodzi w latach akademickich 1945/46 r. i 1946/47 r.

- I. 20.VI.1945 r. Prof. Dr Stanisław Arnold: „O bionomii“.
- II. 6.XI.1945 r. Prof. Dr Maria Ossowska: „O tzw. instynktach społecznych“.
- III. 30.III.1946 r. Prof. Dr Stanisław Ossowski: „Socjologia w świecie powojennym“ (druk. w „Kuznicy“ 1.VII.1946 r.).
- IV. 6.IV.1946 r. Prof. Dr Jan Muszkowski: „Socjologia książki“.
- V. 13.IV.1946 r. Red. Stefan Żółkiewski: „Metodologiczna wartość markizmu“.
- VI. 8.X.1946 r. Prof. Dr Józef Chałasiński: „Tworzenie legendy i zadania naukowe historii“ (drukowany: „Myśl Współczesna“, 1946, nr 6—7).
- VII. 16.XI.1946 r. Prof. Dr Czesław Znamierowski: „Normy grupy wolnej“.
- VIII. 14.I.1947 r. Prof. Dr Natalia Gąsiorowska-Grabowska: „Konferencja Generalna U.N.E.S.C.O. w Paryżu od 19.XI.46 do dnia 10.XII.46 r.“.
- IX. 8.II.1947 r. Prof. Dr Zdzisław Stieber: „Nowsze kierunki w językoznawstwie“.
- X. 14.III.1947 r. Prof. Dr Maria Ossowska: „Inteligent polski na tle grup towarzyskich Europy Zachodniej“ (drukowany: „Myśl Współczesna“ 1947, nr 5).
- XI. 21.III.1947 r. Prof. Dr Henryk Ułaszyn: „Elementy judaistyczne w kulturze naszej“.
- XII. 10.V.1947 r. Dr Jan Szczepański: „Zagadnienie opisu w socjologii“.

Zagadnienie studiów socjologicznych na uniwersytetach polskich

Zagadnienie studiów socjologicznych na uniwersytetach polskich było tematem narady profesorów i docentów socjologii, jaka odbyła się w Łodzi 29—30 marca 1947 r. Punktem wyjścia dyskusji na ten temat były dwa referaty: Dr J. Chałasińskiego, prof. U. Ł. i Dr St. Ossowskiego, prof. U. W. W dalszym ciągu podajemy te referaty.